

BİLİŞİMİN YARATTIĞI ETİK VE HUKUKİ SORUNLAR BAĞLAMINDA İNTERNET VE TELİF HAKLARI

(İnternet, Kültürel ve Sanatsal Yaratıcılığın Sonu mu?)

Hasan Basri MEMDUHOĞLU*

ÖZET

İnternet; iletişim, bilgiye erişim ve yayımında sağladığı avantajlar dolayısıyla, bütün dünyada olağanüstü bir hızla yaygınlaşmakta ve bütün diğer iletişim, basım ve dağıtım teknolojilerini bünyesinde bütünleştiren geleceğin medyası olma yönünde bir gelişme göstermektedir. Her alanda sağladığı avantajlar dolayısıyla, bütün gelişmiş ülkeler, internetin büyümesi için gerekli yatırımları yapmaktadır.

Bilim ve kültür hayatına dinamizm kazandırmanın aracı olarak internetin sunduğu olanakların ve büyük kolaylıkların yanında, kimi yeni sorunlara da yol açtığı bir gerçektir. Bu sorun alanlarından biri de telif haklarının korunmasıdır. Acaba internet eser sahiplerinin telif haklarının katili mi olacak? Yoksa internet bir yandan bilişim alanında yeni yaratıcılık alanlarını teşvik ederken, kültürel ve sanatsal yaratıcılığa ve üretime sekte mi vuracaktır? Literatür taraması yöntemiyle yapılan bu betimsel çalışmada önemli bir konu olarak karşımıza çıkan internet ve telif haklarının bağdaştırılması konusunun kavramsal bir çözümlemesi yapılmış, internette telif hakları ihlalleri betimlenmiş ve bu hakların korunmasına dönük öneriler geliştirilmiştir.

***Anahtar Sözcükler:** İnternet, Telif Hakları, Telif İhlalleri, Etik.*

INTERNET COPYRIGHTS WITH REGARD TO LAW AND ETHICAL PROBLEMS CREATED BY INFORMATICS

(Is Internet The End Of Cultural And Artistic Creativity?)

ABSTRACT

Internet is spreading rapidly in the world due to the advantages it provided in the access to information and it is getting improved so as to be the media of the future uniting all the communication, publication and distribution technologies. Because of the facilities it provided, all of the developed countries supply the necessary investment to the internet.

---

* **Hasan Basri MEMDUHOĞLU**, Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi , Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı.

As a tool which makes the scientific and cultural sides of our lives more dynamic, internet provides us with facilities while it sometimes causes problems. One of these problems is preserving the copyrights. I wonder will the internet be the killer of the copyrights of the writers or will it stop the artistic creativity and production while it stimulates new ways of creativity in informatics? In this study which was carried out through the review of the related literature, conceptual analysis of internet and copyrights were done, the violations copyrights in the internet were sampled and suggestions were made in order to preserve these rights.

Key Words: *Internet, Copyrights, Copyright Violations, Ethics.*

1. GİRİŞ

Telif hakkı ve fikrî hak terimleri, eser üzerindeki hakkı belirtmek için kullanılan terimleridir. Önceleri bütün eser türlerinin üzerindeki hakkı karşılamak üzere, fikrî hak teriminin kullanılmasının daha isabetli olduğu savunulmuş, (Hirsch, 1943, 4) ancak *fikrî hak* terimi; telif hakları rejimi yanında, patent, ticari marka ve ticari sırlar rejimlerini yani sınai hakları da kapsadığından (Acun, 2000,6) günümüzde özellikle bilim, edebiyat, müzik, güzel sanatlar ve sinema eserleri üzerindeki hakkı ifade etmek de *telif hakkı* terimi için kullanılmaktadır (Gökkayayla, 2000, 23).

Telif hakları ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Telif, yazılıp düzenlenmiş eser anlamındadır (Ana Britanica, 1990,508). Telif hakları, kişinin yarattığı fikir eserlerinin her mülkten daha fazla kişiye ait oldukları düşüncesine dayanır (UNESCO, 1989,17) Geniş anlamda telif hakkı; eser sahibinin eser sahipliğinden doğan hakların karşılığı, dar anlamda ise eser sahipliğinden doğan hakların parasal karşılığıdır (Kılıçoğlu, 2000, 43). Müellif veya yazar hakkı da denilen telif hakkı, düşünce ve yaratma ürünü eserler üstünde, onun yaratıcısına tanınmış ve belirli yetkileri kapsayan bir haktır (Meydan Larousse, 1990,38). Yazar ve sanatçıların kendi eserlerine sahip olma haklarının kanunda ifade edilmesidir (Acun, 2000, 6). Bir yazarın kitabı çalındığında, ihlal edilen hak, telif hakkı değil, mülkiyet hakkıdır. Kitaptaki görüşlerin, fikirlerin başkası tarafından kendisine mal edilmesi durumunda telif hakkının ihlalinden söz edilebilir. Çünkü telif hakkı, fikrînin biçimlendiği maddede değil, onun o şekilde biçimlenmesini sağlayan gayri maddi mal üzerinde mevcuttur (Gökyayla, 2000, 122; Erel, 1998,4).

Bir ülkede bilimin, kültürün, sanatın ve edebiyatın gelişmesi için öncelikle fikir ve sanat adamına saygı duyulması gerekir. Her türlü emeğe, özellikle fikir emeğine gösterilen saygının

derecesi, bir toplumun vardığı kültürel düzeyin önemli bir göstergesidir. Bir toplumun kültürü, onu oluşturan bireylerin yaratıcı çabalarının toplamıdır. Bu yüzden yaratıcı emek önemli bir sosyal değerdir. Fikir ve sanat eserlerinin milli kültürün vazgeçilmez unsurları olması, bu eserlerin korunması için yeterli sebeptir. Bu yüzden bilim, edebiyat, müzik, sinema gibi kültür ve sanat mallarının en geniş ölçüde korunması ve fikir ürünlerinin artırılmasının teşvik edilmesi gerekir (Ermecke, 17–51; Wundsiedler,34; Lyungmann, 1976,50–90; N'Dyaye, 1975, 59–87; akt, Ayiter, 1981,2; Talay, 2000, I).

Telif haklarının toplumsal yaşamdaki işlevi sadece kültürel boyutla sınırlı değildir. Telif hakları, kültürel gelişmenin altyapısı olmanın yanında sağlam bir ekonominin kurulmasına da zemin hazırlar. Mesela ABD'de telif hakları aynı zamanda büyük bir endüstri koludur. Bu endüstri, ABD ekonomisine 1997 yılında 400 milyar dolarlık katkı yapmıştır ve savunmadan sonraki en büyük ihraç kalemini oluşturmuştur (Mann, 1998,57; Barlow, 1994). Toplumun kültür, sanat ve ekonomik yaşamında bu denli önemi olan telif hakları çeşitli şekillerde ihlal edilmektedir. Bu hakların ihlal edildiği ortamlardan biri de internettir.

2. İNTERNETİN GÜCÜ VE TELİF HAKLARI AÇISINDAN YARATTIĞI SORUNLAR

Bilgisayarların birbirleriyle veri alışverişi ve ortak iş yapacak biçimde bağlanması ile oluşan bilgisayar ağlarının toplamından oluşan internet, bilgiye ve bilgisayar kaynaklarına global erişim sağlamaktadır. 1990 yılından itibaren dünya çapında yaygınlaşmaya başlayan internet, kısa sürede hızlı gelişme göstermiştir. İnternete bağlanma maliyetinin düşmesi, güçlü ve kullanımı kolay programların gelişmesi, internet aracılığıyla iletişim kurmayı, yayıncılığı ve bilgi erişimini herkese açık bir imkân haline getirmiştir. Bir internet uygulaması olan World Wide Web (kısaca Web /Dünya Çaplı Ağ) multi-medya verilerin (metin, ses, resim, film) tek bir sistemle bütünleşik bir biçimde yayılmasına ve erişilmesine imkân vermesiyle, internette yayınlanan bilgi miktarında ve internet kullanıcısı sayısında patlamaya yol açmıştır (Acun, 2000.2).

Bir araştırmaya göre, bütün dünyada Ocak 1999 itibariyle 8.200.734 internet servisi sağlayan makine (host) bulunmaktadır. Bu sayı, Ocak 1998'de 5.942.491 idi. Demek ki, bir yılda yaklaşık iki kat artış meydana gelmiştir. İnternet trafiği her 100 günde ikiye katlanmaktadır. Bu, yıllık %700 artış demektir (<http://www.mids.org>). İnternete bağlı bilgisayarlar arasında her gün bilim, eğitim, ticaret, eğlence ve benzeri gibi konularla ilgili milyonlarca bilgi akışı gerçekleşmektedir.

İnternet, Türkiye'ye epeyce gecikmiş olarak 1993 yılında ODTÜ'nün çalışmalarıyla girmiş, ancak daha sonra fiziki açıdan görece olarak hızlı bir gelişme göstermiştir. İnterneti Türkiye'de büyütmek amacıyla Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde "*İnternet Üst kurulu*" oluşturulmuştur. Ancak kurulda, içeriğin yaratıcısı bilimci, yazar ve sanatçıları temsil edenlerin sayısı yetersizdir. Bu yüzden de internetin özellikle de sosyal ve kültürel boyutunun gündemde yeterince yer aldığı söylenemez (Topaloğlu, 2001, 2)

İnternet, telif haklarının korunması gibi önemli bir sorunu da beraberinde getirmiştir. *Kolay çoğaltma ve dağıtım*, teknik bakımdan *eser türlerinin eşitliği*, bilgisayar oyunları ve sanal gerçeklik uygulamaları gibi tamamen *yeni eser türleri ve değişkenlik* gibi özellikler interneti telif hukuku açısından sorunlu hale getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde, bu sorunların nasıl çözüleceği, başka bir ifadeyle internet ve telif haklarının nasıl bağdaştırılacağı konusu yoğun olarak tartışılmıştır. Örneğin ABD'de bazı bilim adamları ve hukukçular, basım teknolojilerinden kaynaklanan telif hakları rejimlerinin internet çağında tamamen geçersiz hale geldiğini ileri sürmektedirler. Onlara göre, basım teknolojilerinden kaynaklanan telif hakları ile ilgili yerleşik anlayışlar eskimiştir. Telif hakkının kabul edilip, telif ücreti ödenmesi uygulaması basım teknolojisiyle ortaya çıkmıştır. Ancak elektronik çoğaltma tekniklerinin ortaya çıkmasıyla bu uygulama işlemez hale gelmiştir. Elektronik yayıncılık, 18. yüzyıl matbaalarından çok, telif hakkının hiç uygulanmadığı, sözlü iletişime benzemektedir. Buna karşın çoğunlukta olan grup ise, bazı yeni düzenlemeler yapmak kaydıyla, telif hakları rejimlerinin internet çağında da geçerliğini koruduğuna inanmaktadır. Nitekim, gelişmiş ülkelerde bu yönde yeni düzenlemeler yapılagelmektedir (Barlow, 1994, Topaloğlu, 2001, 2; Acun, 2000, 1) .

Telif hakları açısından internetin kendine özgü koşullarından kaynaklanan sorunlar şöyle sıralanabilir (Acun,2000, 2-4):

Kolay Çoğaltma ve Dağıtım: Bir web adresine bağlanıldığında, o web sitesinin bir kopyası çıkarılmakta ve kullanıcının bilgisayarına transfer edilmektedir. Burada fikri hukuk anlamında web sayfasının "çoğaltılması" söz konusu olmaktadır (Topaloğlu, 2001, 5). Üstelik bu çoğaltma, bir-iki tuşa dokunmakla hiç masrafsız, kalite kaybı olmaksızın ve istenilen sayıda kopyası çıkarılarak yapılabilmektedir. Kopyadan kopya yapmak da kaliteyi hiçbir şekilde etkilememektedir. Bir diğer özelliği de kolay iletimdir. Elektronik posta (e-mail) yoluyla telif hakkına konu olan bir eser binlerce kişiye postalanabilmekte veya web aracılığıyla potansiyel olarak milyonlarca kişinin erişimine açık hale getirilebilmektedir.

Eser Türlerinin Eşitliği: Dijital ortamdaki bütün eserler teknik bakımdan birbirinin aynıdır: Bilgisayar ortamında bütün bilgiler "bit" adı verilen 0 ve 1'lerin kombinasyonlarıyla temsil edilir. Telif hakları kanunları açısından "ilim ve edebiyat eseri" kategorisine giren yazılım programlarının kendileri de bilgisayarda "bit" kombinasyonları halinde saklanır. Ortaya çıkan sonuç herhangi bir türden eser olarak görülebilir: Bir sinema eseri, bir ilim veya edebiyat eseri, bir müzik eseri...

Yeni Eser Türleri: Bilgisayar oyunları ve sanal gerçeklik uygulamaları bunlara örnek verilebilir. Bilgisayar oyunları, ses ve hareketli görüntü (animasyon, film) ve metin (text) gibi birden çok türden veriyi (multi-medya) etkileşimli bir oyunda birleştirmektedir. Web kullanarak elektronik dergi ve kitaplar okunabilmekte, müzik dinlenebilmekte, canlı video ve televizyon yayınları izlenebilmekte, bilgisayar oyunları oynanabilmektedir. Kısaca, bir internet servisi olan Web bütün diğer basın, yayın ve dağıtım teknolojilerini bünyesinde bütünleştiren ama onlardan tamamen farklı bir teknoloji olarak ortaya çıkmaktadır.

Etkileşimlilik ve Değişkenlik: Web sayfaları arasında gezilebilir, e-posta gönderilip alınabilir. Kişiler, kendi bilgisayarında kullanmak üzere bilgi ve program çekebilir ve başkalarının görmesi ve kullanması için bilgi ve program koyabilir. Ancak, internette alınan bilginin bütünlüğünü korumak mümkün olamamaktadır. Elektronik ortamdaki bilgi çok kolayca değiştirilip dağıtılabilir.

Doğrusal Olmama: Çoğu kitap ve filmler tek yönde okunacak veya seyredilecek biçimde tasarlanmışlardır. Ancak web sayfaları farklıdır. Web sayfaları dinamik tarzda birbirlerine bağlanabilir. İnternet üzerinde bulunan pek çok kaynak bu şekilde kullanılabilir. Böylece, diğer basım ve dağıtım teknolojilerinden farklı olarak, tamamen talebe dayalı bir çoğaltma gerçekleşmiş olmaktadır. Bu bağlantılı metinlerin bir bakıma yeni bir yazarlık biçimi ortaya çıkardığı söylenebilir.

Sınırlar Üstü Konum: Telif hakları kanunlarında korunan eserlerin türleri ve korumanın kapsamı ülkeden ülkeye değişmektedir. İnternetin sınırlar üstü konumu, bu farklılıklardan doğan telif hakları uyumsuzluklarına yeni bir boyut getirmiştir.

3. ESERİN İNTERNET ORTAMINA AKTARILMASI: İŞLEME VE MP3 SORUNU

Bir eserin, bir kitabın veya müzik parçasının sayısal biçime dönüştürülerek sanal ortama aktarılmasına fikri hukukta *işleme* denilmektedir. Bir eserin web sayfasına konulabilmesi için mutlaka eser sahibinden izin alınmalıdır (Topaloğlu, 2002,4). İnternette telif hakları ile ilgili

bu tür ihlaller çokça yapılmaktadır. Bu konuda MP3 adı verilen müzik programı ile yapılan ihlaller başı çekmektedir.

MP3 aslında ses için düzenlenmiş bir dosya formatıdır. Yüksek kalitede çok sayıda eseri sıkıştırarak yükleme özelliği, onu internet ve bilgisayar uygulamaları için kusursuz bir seçenek haline getirmiştir. Başka işlevleri varsa da çoğunlukla müzik parçaları için kullanılmaktadır. Yoğun ilgi dolayısıyla internette çok sayıda MP3 sitesi mevcuttur. Bunların en büyüğü Napster'dir. Napster, kendisine ait adresten (www.napster.com) çok sayıda MP3 formatında müzik dosyası bulundurmakta ve herhangi bir internet kullanıcıya dosyaları ücretsiz olarak indirebilme (download) imkanı sağlamaktadır. ABD'nin ünlü müzik kayıt şirketleri Napster'in bu yolla kendi telif haklarını ihlal ettiği ve bu ihlal neticesi 300 milyon ABD Doları satış kaybına uğradıkları iddiasıyla mahkemeye başvurmuşlardır. Mahkeme, bunun şarkıların ve müzik bestelerinin kopyalanması ve dağıtılması anlamına geldiğini kabul ederek, web sitesinden online müzik dağıtımının yasaklanması yönünde karar almıştır. Napster'in başvurusu üzerine Temyiz Mahkemesi yerel mahkemenin yasaklama kararının ertelenmesine karar vermiştir. Tüm dünyada çok tartışılan bu konu, ABD hukukunda kesinleşmemekle beraber, MP3 dosyalarını web sitesi vasıtasıyla izinsiz olarak dağıtmanın telif hakkını ihlal ettiği konusunda yargısal bir karar ortaya çıkmıştır (www.napster.com; Hürriyet, 28 Temmuz 2000, 18 Mart 2001).

Ülkemizde de bir eserin web sayfasına konulabilmesi için mutlaka eser sahibinden izin alınmalıdır. Aksi halde telif hakkı ihlali ile karşı karşıya kalınır. Bu sonuca, kanunda açık bir hüküm yer almamasına karşın, kanunun yorumundan ulaşılabılır.(Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)'de dijital iletim, bir yayma hakkı türü olarak eser sahibinin iznine bağlanmaktadır. FSEK'in koruyucu hükümleri internet ortamında gerçekleşen ihlaller için de uygulanır. FSEK anlamında eser niteliğinde olmayan fotoğraf, mektup vs. gibi kişiye özgü unsurların bir başkasına ait web sitesine alınabilmesi yine sahibinin iznine bağlıdır (FSEK, 1951; Topaloğlu, 2002,4).

Hukuki yorumlamayla ulaşılsa da yasal engeller olmasına karşın, bunlar sadece sözde ya da kağıt üzerinde kalmaktadır. Türkçe içerikli web sayfalarının önemli bölümü, MP3 ya da benzeri, eserleri dijital ortama aktarma ve izinsiz kopyalama olanağı sağlayan türdendir. Bu sitelerde hemen hemen her istenen sinema filmi ya da müzik eseri, yüklenmiş olarak ulaşmak isteyenlerin kullanımına açık olarak tutulmaktadır. Web sitelerinin çoğunun bu eserlere ulaşımı sağlayan "*müzik*", "*sinema*" gibi linkleri vardır.

Müzik eserlerinin kanunsuz kopyalanmasını önleyecek birtakım mekanizmalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bunların başında ise müzik sitelerini (veya diğer bilgi bankalarını) yayınlayanların, ilgili meslek birlikleri ile görüşme ve uzlaşmaya çalışmaları gelmektedir. Bu çalışmalar halen Almanya ve İsviçre’de sürdürülmektedir. Ayrıca geliştirilen bir sistemle dijital eserlere yerleştirilen bilgiler sayesinde sonradan yapılan kopyaların onaylanmış mı, yoksa korsan mı olduğunun tespiti yoluna gidilmekte, böylelikle izinsiz çoğaltılması önlenmektedir.

Bu tür MP3 gibi işleme türü programları ve sayfaları kullanmanın etik ya da yasadışı olduğu konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bunları kullanmamaya karar vermek için bu tartışmaların sonuçlanmasını ve yasal düzenlemeleri beklemek daha doğru olacaktır.

4. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE HUKUKİ DÜZENLEMELER VE ETİK TARTIŞMALAR

Dijital ortamdaki eserlerin telif haklarının korunması sorununa, şifreleme (metering) gibi metotlarla teknoloji kendi çözümünü getirirken, internetin yaygın ve yoğun kullanıldığı gelişmiş ülkelerde yeni düzenlemelere gidilmekte veya bu yönde çalışmalar yapılmaktadır. Söz konusu ülkelerde problem bütün yönleriyle ve taraf olan bütün kesimler (yazarlar ve sanatçılar, yayıncılar ve tabii ki halk) göz önüne alınarak tartışılmaya devam edilmektedir. Amaç, içerik yaratanların, yani bilimci, yazar ve sanatçıların ve yazılım tasarımcılarının haklarını koruyarak, internetin sadece bilgisayar sayısı açısından değil, aynı zamanda yüklü bulunan bilgi açısından da büyümesini, bilim ve sanatların gelişmesini sağlamaktır.

ABD’de yeni kabul edilen *Digital Millennium Copyright Act* adlı kanunla, telif hakları, internette dikkate alınarak güncelleştirilmiştir. Kanun hazırlanmadan önce uygulamanın nasıl yapılacağına rehberlik yapacak bir rapor hazırlamak üzere Fikri Mülkiyet Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Bu grup raporunu hazırlarken, okuyucular, yayıncılar, kütüphaneciler ve eğitimciler gibi konuyla ilgili herkesten görüş almış ve esas olarak şu sorulara cevap bulmaya çalışmıştır: İçeriğin elektronik yoldan iletimi yayım demek midir? Ağ ve servis sağlayıcılar; taşıyıcı, dağıtıcı ya da yayımcı olarak kabul edilmeli midir? İzinsiz çoğaltmayı engelleyen şifreleri ve parolaları çözen teknikler geliştirmek, ithal etmek, dağıtmak yasaklanmalı mıdır? Çalışma grubu, yaptığı araştırma sonucunda hazırladığı raporda şu tavsiyelerde bulunmuştur (<http://www.foreigntrade.gov.tr>):

- **İletim Hakkı:** İletim kopya yapmakla eşdeğerdir; internette web sayfalarına her erişimde veya bir bağlantı takip edildiğinde bir kopya yapılmaktadır.

Çünkü web sayfalarına her erişimde o sayfada bulunan bilginin bir kopyası, o sayfanın bulunduğu bilgisayardan kullanıcının bilgisayarına transfer edilmektedir. Yani, eser çoğaltılmaktadır. Basılı bir kitap almak isteyen kişi, kitabı almadan önce inceleyebilir, sayfalarını karıştırabilir ve belli kısımlarını ayak üstü okuyabilir. Yani, kitabı almadan önce ona bir göz atabilir. Ancak, internet üzerindeki dijital eserlere bir göz atmak bile o eserin iletimini, yani çoğaltılmasını gerektirmektedir. Telif hakları kanununa göre bir eser, telif hakları sahibinin izni olmadan çoğaltılamaz. Öyle ise, her erişimin yani çoğaltmanın bedeli (telif hakkı) sahibine ödenmelidir.

- **Şifre, Parola Gibi İzinsiz Erişimi Engelleyen Önlemleri Aşmaya Yarayan Teknolojinin Yasaklanması:** İnternet üzerindeki eserlerin telif hakkı sahipleri, eserlerine izinsiz erişimi, şifreleme, parola vs. gibi tekniklerle engelleyebilirler. Bu koruma engellerini aşmak, telif hakkının ihlalidir. Böyle bir ihlalde kullanılacak her türlü aracın üretimi, ithali ve dağıtımı yasaklanmalıdır.
- **İlk Satış (first sale) İlkesinin Yalnızca Fiziki Eserlerle Sınırlandırılması:** İlk satış ilkesine göre, bir eserin nüshasına sahip olan kişi, onu istediğine satabilir, hibe edebilir ve uygun gördüğü biçimde dağıtabilir. Raporla göre, dijital bir eserin internet üzerinden bir başkasına gönderilmesi, aslı silinse bile, alan kişinin bilgisayarında yeni bir kopya oluşturacaktır. Bu yüzden ilk satış doktrini dijital eserlere uygulanmamalıdır.
- **Servis Sağlayıcıların Sorumluluğu:** Kullanıcılara ücret karşılığında İnternet erişimi sağlayan servis sağlayıcısı şirketler (ISS), kullanıcıların telif hakkına konu olan bilgileri kendi bilgisayar sistemleri üzerinde saklama ve iletmelerinden dolayı sorumlu olmaları söz konusu olabilecektir.

İnternette çok sıkı bir telif hakları rejimi öngören rapor bazı kesimlerce şiddetle eleştirilmiştir. Bunlara göre telif hakkına konu olan bir eserin bir kısmını, eğitim, bilim ve ticari olmayan kişisel kullanım amacıyla sahibinin izni olmaksızın çoğaltılmasına olanak veren dürüst kullanım doktrini ve ilk satış ilkesi yok sayılarak büyük yayıncı şirketlerin lehine taraf tutulmuştur. Dürüst kullanım, telif hakkı denkleminin diğer tarafıdır: Halk, fikri mülkiyet ürünlerini okuyabilir, gözden geçirebilir, iktibas yapabilir, bazı kısımlarını eğitimde veya kişisel kullanım amacıyla çoğaltabilir (Coyle, 1996; akt. Acun,2000,8).

Rapor uluslararası düzeye de taşınmıştır. 1996 yılında Cenevre’de, *Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organisation /WIPO)* önderliğinde toplanan konferansta 150 ülke tarafından benimsenen iki antlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan ilki *Telif Hakları Antlaşması (Copyright Treaty /WIPO)*, ikincisi ise *İcracı Sanatçı ve Fonogram Antlaşmasıdır (Performances and Phonograms Treaty /WIPO)*. Esasen bu antlaşmaların temelinde, internetin sınırları kaldırdığı bir çağda ABD eserlerine gerekli korumayı sağlamak düşüncesi yatar (Acun, 2000.5). Bu anlaşmalar iki önemli hüküm içerir: Birincisi, şifreleme gibi tekniklerin korsanlar tarafından kırılması kanun dışı sayılmaktadır. Ayrıca, telif hakkına konu eserleri koruyan şifreleri kırmakta kullanılan araçların üretimi ve satışı da yasaklanmaktadır. İkincisi sahtecilik ve yanlış bilgilendirmenin önlenmesi suretiyle elektronik pazarın dürüstlük ve güvenilirliğinin korunması amacıyla, bir eserin başlığı veya yazarının adı gibi telif hakkı bilgisinin kasıtlı olarak yanlış verilmesi, silinmesi veya değiştirilmesi yasaklanmıştır (<http://www.foreigntrade.gov.tr>).

Bugün dünyada korsan yayın ve yazılımla mücadele etmek için çok sayıda örgüt kurulmuştur. *Sinema Film Birliği (Motion Picture Association /MPA)* ve *İş Yazılımı İttifakı (Business Software Alliance /BSA)* bu örgütlerin en etkin olanlarıdır. Dünyanın önde gelen yedi film şirketinin çıkarlarını korumak için kurulan MPA’nın 80 ülkede yerel korsanlıkla mücadele kuruluşu vardır. Avrupa ve Ortadoğu’da 29 benzer örgüt mevcuttur. Bu örgütler, mücadelelerini özellikle internet yoluyla yapılan korsan faaliyetlere ve kopya yazılım ihlallerine yöneltmişlerdir. Türkiye’de de bu çalışmalarını ciddi bir şekilde yürüten yabancı örgütlerin şubeleri mevcuttur (Dillion, 2002,1).

5. TÜRKİYE'DE YAPILABİLECEK DÜZENLEMELERLE İLGİLİ ÖNERİLER

İnternet çağında telif haklarıyla ilgili olarak eğitim, teknoloji ve hukuki boyutlar göz önünde bulundurularak Türkiye’de aşağıdaki öneriler doğrultusunda düzenlemeler yapılabilir:

Eğitim Boyutu: Türkiye’de telif hakları konusunda yaygın bir bilgisizlik ve buna bağlı olarak da yaygın telif hakları ihlallerinin olduğu bir gerçektir. IV. Ulusal Yayın Kongresi çerçevesinde oluşturulan "telif hakları sorunları" komisyonu, bu durumu göz önüne alarak, telif haklarının üniversitelerin ders programlarında zorunlu ders olarak okutulmasını önermiştir (Kınacıoğlu vd, 1998, 19). Bu öneri haklı bir gerekçeye dayanmakla birlikte, abartılıdır. Telif hakları konusunda müstakil bir ders yerine, konunun YÖK tarafından Türkiye’deki üniversitelerde, bütün bölümlerde zorunlu olarak okutulması planlanan

enformatik dersi kapsamında öğretilmesi daha gerçekçi olacaktır*. Böylece internet ve telif hakları aynı ders kapsamında görülmüş olacaktır. Toplumun telif hakları konusunda bilgilendirilmesi konusunda sorumlu bakanlık olan Kültür Bakanlığı'nın yanısıra ilgili meslek birliklerine ve yazar kuruluşlarına da önemli görev düşmektedir. İlesam'ın yaptığı gibi web sitelerinin oluşturulması, (<http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr>) bilimsel veya halka yönelik toplantılar, afiş ve resimler, toplumu aydınlatıcı kısa filmler önemli yararlar sağlayacaktır.

Teknolojik Boyut: İnternet altyapısının bütün Türkiye'de yaygınlaştırılıp, erişim maliyetinin şimdi olduğundan daha aşağıya çekilmesi gerekmektedir. İnternet altyapısının yaygınlaştırılması konusunda ULAKNET başarılı bir örnektir. Ulaknet sayesinde bir yıl gibi kısa bir süre içinde Türkiye'deki üniversitelerin hemen tamamı bir omurga üzerinden birbirlerine ve internete bağlanmıştır.

Hukuki ve İdari Boyut: İnternet içeriğinin gelişmesinin temelinde iki farklı motivasyon yatar: Kâr etme isteği; paylaşma ve öğrenme isteği. Türkiye'de internetle ilgili hukuki ve idari düzenlemeler yapılırken bu iki motivasyon da göz önünde bulundurulmalıdır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun (FSEK) sözü edilen iki Fikri Mülkiyet Anlaşması (WIPO) uyarınca güncelleştirilmesi, elektronik pazarın dürüstlük ve güvenilirliğini artıracaktır. Buna göre;

- Dijital ortamdaki eserlere erişimi kontrol etmek için kullanılan şifreleme gibi tekniklerin korsanlar tarafından aşılması faaliyetini;

- Şifreleme gibi koruyucu teknikleri aşmada kullanılan araçların üretimi ve satışını ve

- telif hakkı ihlalini teşvik etmek, buna aracı olmak, mümkün kılmak veya yapılmış bir ihlali gizlemek maksadıyla telif hakkı yönetim bilgisini kasıtlı olarak yanlış vermeyi, silme veya değiştirmeyi engelleyen hükümler FSEK'e ilave edilmelidir (Kınacıoğlu vd., 1998, 21).

Böylece yatırımcılar (telif hakları sahipleri), korsanların müdahalesinden korunacak ve internete yönelik ticari yatırım artacaktır. Ayrıca internette yapılan yayınlar için uygun tescil mekanizmaları kurulmalıdır. Bu mekanizmalarla özgün eserlerin diğerlerinden ayırt edilerek, telif hakları ihlallerinin saptanması sağlanabilir. Tescil mekanizmaları, ifade özgürlüğünü engellemek için bilim ve sanatla ilgili meslek birliklerince onaylanacak uzmanlar tarafından oluşturulmalıdır (Küçük vd. 1998, 77).

---

* Bu konuda daha geniş bilgi için. YÖK'ün (<http://www.yok.gov.t>) web sitesinde bulunan "Bugünkü Durum" başlıklı raporun "Türkiye Üniversiteleri İçin Bilişim Eğitimi Programları Geliştirilmesi" kısmına bakılabilir.

Hukuki ve idari alandaki bu düzenlemeler yapılırken öğrenme ve paylaşma amaçları da mutlaka göz önüne alınmalıdır. İnternetin önemli bir kısmı tamamen öğrenme ve paylaşma motivasyonu ile hareket eden bireyler, gönüllü kuruluşlar ve öğrenmeyi teşvik amacıyla hareket eden, üniversiteler, kütüphaneler, müzeler, arşivler gibi kurumlar tarafından geliştirilmiştir (Acun,2000,7). Son olarak, İnternet Üst Kurulu'nun kağıt üzerinde yazılı amaçlarının kulağa hoş gelen söylemler olmaktan çıkartılıp bütünüyle gerçekleştirilebilmesi için bu kurulda mutlaka internetin sosyal, kültürel ve hukuki boyutları üzerinde çalışan uzmanlara ve bilim ve sanatla ilgili meslek birlikleri ve yazar kuruluşlarının temsilcilerine de yer verilmelidir.

6. SONUÇ

Türkiye'de telif hakları konusunda yaygın bir bilgisizlik ve buna bağlı olarak da yaygın telif hakları ihlallerinin olduğu söylenebilir. Oysa ilmi, edebi, kültürel, sanatsal ve benzeri tüm fikri eserler, emeğin ve yaratıcılığın ürünüdür. Eser yaratıcısının telif haklarının internet ortamında da korunarak, yaratıcılığın ve üretimin teşvik edilmesi, kültürel, sanatsal ve ekonomik gelişmenin temel koşullarındandır.

İnternet ortamında eser sahiplerinin telif haklarının korunması yönünde yapılacak yasal düzenlemeler şüphesiz önemlidir ve gereklidir. Bunun için internette eserlerin telif hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve çağın koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ihtiyacı vardır. Ancak bundan da önemlisi toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve böylelikle toplumsal özdenetimin sağlanmasıdır. Bu konuda başta sorumlu bakanlıklar olan Kültür Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere, ilgili meslek birliklerine ve yazar kuruluşlarına da önemli görev düşmektedir. Ancak şüphesiz bu konudaki en önemli önlem; internet kullanıcılarının internette her türlü müzik, sinema ve benzeri eseri izinsiz sağlayan sitelere itibar etmemeleri olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ACUN, R.(2000) "*İnternet ve Telif Hakları*", **Bilgi Dünyası** C:1 ,S:1.
- ANA BRİTANİCA (1990) , C:20, İstanbul.
- AYİTER, N.(1981), **Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri**, S Yayınları, Ankara
- BARLOW J. P. (1994), "*The Economy of Ideas: Selling Wine Without Bottles*", **Wired**, March 1994.

- DİLLİON, T. (2002), **Ankara Barolar Birliği 2. Kurultayı Konuşması** (e-mail yoluyla alınmıştır).
- EREL, Ş.N. (1998), **Türk Fikir Sanat Hukuku**, Ankara.
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (5.12.1951/ 5846)
- GÖKYAYLA, K.E. (2000), **Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi** Yetkin Yayınları, Ankara.
- HİRSCH, E.E. (1943), **Hukuki Bakımından Fikrî Say**, İstanbul.
- Hürriyet, (28 Temmuz 2000; 18 Mart 2001)
- KILIÇOĞLU, A.M., (2000), “*Telif Hakkı ve Yayın Sözleşmesinden Ayart Edilmesi*” **FMR Dergisi** C:1, S:1, Ankara Barosu Yayını, Ankara
- KINACIOĞLU, N., “*Telif Hukukunda Reform Yapma Geređi Üzerine*” <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr> (erişim: 24.11.2003)
- KÜÇÜK, M. E. vd. (1998), “*Yayıncılıkta Yeni Ufuklar: Elektronik Yayıncılık ve Yayıncılık Eğitimi Komisyon Raporu*”, 16-19 Aralık, **IV. Ulusal Yayın Kongresi Komisyon Raporları**, Ankara
- MANN, C. (1998), “*Who Will Own Your Next Good Idea?*”, **The Atlantic Monthly**, **282/ 3**
- Meydan Larousse (1990), Meydan Yayınevi, C:20, İstanbul
- TALAY, M.İ. (2002), “*Önsöz*”, **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve İlgili Mevzuat** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TOPALOĞLU, M. (2001), **İnternette Fikri Haklar Sorunları**, www.turkhukuk sitesi.com (erişim: 24.12.2006).
- UNESCO (1989), **Telif Haklarının Temel İlkeleri**. Çev: Ç. Yıldırım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- <http://www.foreigntrade.gov.tr> (erişim: 12.03.2004).
- <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr> (24.11.2003).
- <http://www.mids.org> (erişim: 22.12.2004).
- <http://www.napster.com> (erişim: 18.09.2004).